

היכל הוראה

פסקי דינים * תשובות * הוראות

מבי מדרשא "היכל הוראה" • מיסוד שר ההוראה מרן ה"קנה בשם" זי"ע
בראשות בנו נאב"ד היכל הוראה הגדול רבי משה בראנדסארפער שליט"א
מגדולי פוסקי דורינו ובעל שו"ת היכל הוראה * י"ל ע"י איגוד הרבנים תלמידי "היכל הוראה"

גליון יט * פרשת עקב

בין כותלי ההיכל

דין ודברים נשמעו בין כותלי ההיכל בין המתפללים לבין גבאי ביהמ"ד, ונושא הדיון נסוב על מה שלפני כמה שנים קנו המתפללים מהגבאי זכות שימוש בארון חדש [המחולק לתאים נעולים בו יוכלו להניח את הטלית ותפילין שלהם וספרים וכדו'], וכך נמשך הדבר כמה שנים עד שלאחרונה נתמנה גבאי חדש והוא הודיע למתפללים הנ"ל שמכאן ואילך עליהם לשלם לקופת בית המדרש דמי שכירות קבועים על השימוש בתאים הנעולים.

טענת הגבאי החדש הוא, שאין זה דבר הגיוני שתמורת הכסף ששילמו לפני כמה וכמה שנים תהיה להם הזכות להשתמש בתאים לזמן בלתי מוגבל. ובפרט שזה מונע הכנסות הנחוצות לקיום בית המדרש על צד היותר טוב, שהרי הסכום ששילמו מתחילה נמוך מאילו היו משלמים עליו שכירות שנתית. לעומתו טוענים האברכים, שהיות וכאשר קנו את זכות השימוש בתא הארון הם שילמו על זה בכסף מלא על דעת שהם קונים את זכות השימוש לצמיתות, ועל דעת כן עשו את הקנין עם הגבאי הקודם, וא"כ אין לגבאי החדש שום זכות לשנות את התנאים והם תובעים להשתמש בהם הלאה בלי שום שינויים.

לאחר שמיעת הצדדים הורה מורינו הרב שליט"א שהצדק עם המתפללים, ואין לגבאי זכות לבטל חזקת ההשתמשות שיש למתפללים בארון הזה. והטעם, כי כך הוא דרכו של קנין שאדם משלם סכום חד פעמי עבור תשמיש קבוע שעושה במקום, אלא אם כן עשו בתנאי מתחילה שאין זה מכירה אלא תשלום שכירות שנתי בלבד.

פסקי דינים מתוך שאלות ותשובות שעלו על שולחן ההיכל לפני מורינו הרב שליט"א

אמירת לשם יהוד גם קודם הנחת תפילין דר"ת

הנוהג להניח תפילין דרבינו תם, ורוצה לומר ה"לשם יהוד" שאומרים לפני הנחת תפילין של רש"י גם כשהוא מניח תפילין דרבינו תם, אין לו לעשות כן, אף אם מרגיש שמאחר שהוא חש שכשמיניח תפילין דר"ת בלא תפילה מקודם אינו מקיים מצות תפילין בשלימות לדעת רבינו תם. והטעם, שאם יאמר נוסח ה"לשם יהוד" יש מקום לחשוש שיעבור על איסור דאורייתא של לאו ד"בל תוסיף ובל תגרו"י.¹

קביעת מזוזה על ידי אשה

בענין קביעת מזוזה על ידי אשה, אף שלכתחילה נכון לחשוש לדברי הפוסקים שנשים לא יקבעו מזוזה, מכל מקום אחר שכבר קבעה האשה את המזוזה, אין צריך להורידה ולקבעה מחדש, כי רוב האחרונים פוסקים דמותר לאשה לקבוע מזוזה.²

נאמנות ישראל על דגים שהיה להם קשקשים על ידי טביעות עין

הדג אינו כשר אלא בסימני קשקשת [וסנפיר כידוע יש לרוב הדגים]. אמנם דגים אשר עתה הסירו את עורם ואין ניכר עליהם אם היה להם קשקשים או לאו, הרי שהדין חלוק: באופן שישראל מכיר את סוג הדג ומעיד עליו נאמנה כי לדג כזה יש קשקשים, הרי הוא נאמן, ומותר הדג באכילה. אבל באופן שאין הישראל מכיר את הדג כי אם בהשערה בעלמא, הרי הדג אסור באכילה.³

קניה בהקפה במכולת

מה שנהוג שקונים בהקפה מוצרי מזון וכדו' מהמכולת ובעל המכולת רושם בפנקסו את הסכום שחייב הקונה לשלם, ובסוף החודש מחשב בעל המכולת את הסכום שרשום בפנקסו וע"פ חשבון זה משלם הקונה, נראה שאין הדבר פשוט כל כך להיתר שהקונה יסמוך על מה שהחזוני רושם את מחיר הקניה בפנקסו.⁴ והעצה לזה לאלו שקונים במכולת בהקפה שהקונה יחתום את שמו כל פעם שקונה

1. כן הורה מורינו הרב שליט"א (ח"ב הוראה יד) על פי המבואר בביאור הלכה בסימן ל"ד (ד"ה יניח של ר"ת) שם מבאר, שהמניח תפילין של ר"ת צריך לזוהר לכיון שאינו עושה כן רק משום ספיקא ובוהו לכו"ע לא עבר על כל תוספי ובל תגרע דאם יכיון בזה סתם לקיים מ"ע דתפילין הגם דאין בזה משום בל תוסיף דהאי לחודיה קאי וכו' עכ"פ שמא באמת הדין כרש"י ותפילין אלו פסולין וכו' ונמצא דעובר על בל תגרע וכדי שלא יפול לחשש דאורייתא צריך לכיון בפירוש שאינו מניחו רק משום ספיקא, עיי"ש.

ומעתה נראה, שאם אומר הלשם יהוד שאומרים שם הנני מכין בהנחת תפילין לקיים מצות בוראי וכו' וכן אומרים שתהיה חשובה מצות הנחת תפילין לפני הקב"ה כאילו קיימתה בכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה וכו' הרי הוא אומר בפירוש שהוא מכין לקיים מצות תפילין בתפילין של ר"ת, וזה אסור לעשות משום בל תגרע ובל תוסיף כמו שכתב להדיא בביאור הלכה שאין לכיון כן ואפילו בסתמא לא מהני אלא אדרבה בשעת הנחת תפילין צריך לכיון בפירוש שאינו מניחו רק משום ספיקא.

וב"מילי דהוראה" הוסיף עוד מורינו הרב שליט"א, בענין מה שרבים בבואם להניח תפילין דר"ת שמים לב שהניחו כבר בטעות תפילין דר"ת ועתה הם צריכים להניח תפילין של רש"י ויש להם עגמת נפש מרובה מזה מחשש ברכה לבטלה. וראי להביא כאן מה שכתב הברכי יוסף (מובא בטעמי המנהגים עמ' טו בק"א) בזה הלשון: קבלה מקדושים שהאיש הנוהר כל ימיו להניח תפילין דר"ת ולא יחסר כל ימיו בשום אונס אוזי מוכרח שיארע לו פעם אחת טעות שיברך על תפילין דר"ת הברכות ומתפלל בהם, עכ"ל. ולכן פשוט שאין צריכים להיות בעגמת נפש על כך.

ועוד הם נבוכים אם צריכים לברך שתי הברכות על תפילין דרש"י שמניחים עכשיו לאחר התפילה, ובאמת כבר נחלקו בזה הפוסקים, אמנם למעשה הנני נוהג להורות שכעת אחר התפילה כשהוא מניח תפילין של רש"י יברכו רק על תפילין של יד כי יש פוסקים (ענין שו"ת דברי חיים י"ד ח"ב סימן פב) שאין צריך לברך כלל כיון שבירך כבר על תפילין דר"ת, ויש פוסקים דהיינו דעת המחבר (שו"ע א"ח סימן כה סעיף ה) שאף על הנחת תפילין של רש"י בכל יום יש לברך רק להניח, ומה שאנו נוהגין לברך על של ראש בפנ"ע על מצות תפילין אינו רק מצד המנהג וכמו שכתב הרמ"א שם, ובדבר שלא שכיח לא שייך מנהג. ולכן, בנדון דידן שכבר בירך הברכות על תפילין דר"ת א"כ יברך עכשיו רק ברכת 'להניח' על תפילין של יד. [וציין מורינו הרב שליט"א, שכן פסק למעשה בשו"ת אבני צדק (א"ח סימן ב) והובא להלכה בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סימן פא אות ו)].

ואפשר דלפי המבואר, יש לומר שנית הלשם יהוד כשהוא מניח עכשיו את התפילין של רש"י, שבוה הוא מורה שתפילין אלו הם העיקר, ומה שאמר קודם ה"הי רצון" וה"לשם יהוד" על תפילין של רבינו תם, היה בטעות.

2. על דבר מה שנשאל מורינו הרב שליט"א על ידי יהודי אחד אשר זוגתו שתחי' ניקתה את הבית לכבוד חג הפסח וכשניקתה את הדלת הורידה את המזוזה שעל פתח הבית כדי שלא יכנסו מים אל תוך המזוזה ויקלקלו אותה, וכשגמרה לנקות החזירה את המזוזה למקומה, ועתה בא בעלה לשאול אם מותר לאשה לקבוע מזוזה, ואם אסור אם צריך להוריד את המזוזה ולקבעה מחדש. ועיין בדברי שו"ת שבט הלי (ח"ב סימן קנח) שמוכח מדבריו דפשיטא ליה שהאשה יכולה לקבוע מזוזה. ומעתה בנידון דידן אף אם נימא דיש לחשוש לכתחילה לספיקא דהארץ צבי, מכל מקום כיון שכבר קבעה האשה את המזוזה פשוט הוא דאין צריך להורידה ולקבעה מחדש.

3. בה"פ הוראה" (ח"ה הוראה טו) הורה מורינו הרב שליט"א כן על דבר מה שנשאל באומן שבאוקריינא, שכן קנו לכבוד שב"ק כשלשים דגים גדולים לאחר שכבר הופשט עורם, ושאלתו הוא דהיות שכעת אין להם הסימנים שהרי כבר הופשט עורם, האם אפשר לסמוך על הגוי שמכיר בשוק. והנה היה שם יהודי שמבשל בבית התבשיל שהוא מכיר בדגים, ובשעה שקנו את הדגים אמר שהם באמת מין דג טהור, ועתה שאלתו אם אפשר לסמוך על טביעות עין של אותו יהודי באופן שאין היכר הסימנים כיון שכבר הופשט עורם. וטעם הדין, כי הנה פסק השו"ע (שם) קרבי דגים אינם נקחים אלא מהמומחה, אא"כ אומר לו הישראל, או גוי המוכרם אני מלחתי והוצאתים מדג טהור. אבל אם אמר לו: טהורים הם, אינו נאמן, א"כ היה אדם שהוחזק בכשרות. וכתב על זה הכרתי (שם סי' סו), דהרמ"א ס"ל דצריך לומר של דג פלוני טהור ואני מלחתי, דדגים הבאים ממרחק יותר יש לחוש, כמו שכתב המגיד משנה (פ"ג ה"ב). וא"כ אף כשרי נאמן, כמו גבי ביצים (סי' פו סעי' א) דמרתת. חזינן להדיא דאפילו הכשרי נאמן לומר שהקרבים הם מדג מסויים שאנחנו יודעים שהוא טהור וכל שכן שיהיה נאמן לומר שהם חתיכות של דג פלוני. ועתה בנדון דידן שהיהודי מכיר היטב בהדג שהוא מין דג טהור, יכולים לאוכלם בשופי.

4. מורינו הרב שליט"א הוסיף ונימק (שו"ת היכל הוראה ח"ב הוראה קה) כי הוא על פי המבואר בשו"ע חו"מ (סימן ע"ט א') איסור גמור לנהוג כן אם לא בדרך המבואר לקמן. דהנה מבואר בשו"ע (שם) דאסור להלוות בלא עדים ומי שמלוה בלא עדים עובר משום לפני עיוור לא תתן מכשול וגורם קללה לעצמו אלא א"כ אם הלווה על המשכון או בשטר מותר בלא עדים ע"כ, ומקור הלכה זו מסוף פרק איזהו נשך דהמלוה עובר משום לפני עיוור וכו'. והטעם בזה מבואר בש"ך וסמ"ע ובנתיבות (שם סק"א) דהלוה יכול לשכוח ולכפור הכל, וגם המלוה גורם קללה לעצמו שהבריות יאמרו שפורע לחבירו מה שלא חייב לו, ואפילו ת"ח שלוה דמסתמא הת"ח לא יכפור ג"כ אסור להלוות לו שיש לחשוש שמחמת טרדת למודו ישכח וישבע שאינו חייב, עיי"ש.

